

PS2019 worden historische verkiezingen

Maurice de Hond – Peil.nl

Ook zonder de aanslag van gisteren in Utrecht zouden de verkiezingen van morgen al historisch worden.

Een keer eerder hadden we in Nederland twee dagen voor de verkiezingen een schokkend incident in Nederland. Dat was in 1977 bij de treinkaping bij De Punt en de bezetting van de school in Smilde. Het effect op de verkiezingen leek toen vooral geweest te zijn dat de opkomst hoger werd (4% hoger dan 4 jaar eerder).

Bij de verkiezingen van morgen lijkt dit in ieder geval ook het effect te worden. Een opkomst tussen 50 en 60% lijkt daardoor de waarschijnlijke opkomst te worden. In welke mate dat een beter resultaat geeft per partij is pas na de verkiezingen te bepalen.

Maar het onderzoek dat we vandaag via Peil.nl hebben uitgevoerd geeft al wel een richting. En dat is uit de volgende tabel op te maken.

Reactie op de gebeurtenissen van afgelopen maandag op stemvoornemen.

verticaal gepercenteerd	Allen	Stemt nu							
		VVD	CDA	D66	GrLnks	PvdA	SP	FVD	PVV
Voor mij verandert er niets	71%	79%	83%	73%	89%	69%	83%	52%	52%
Nog meer van plan op de partij te stemmen, die ik al wilde stemmen	20%	17%	6%	14%	10%	15%	8%	41%	41%

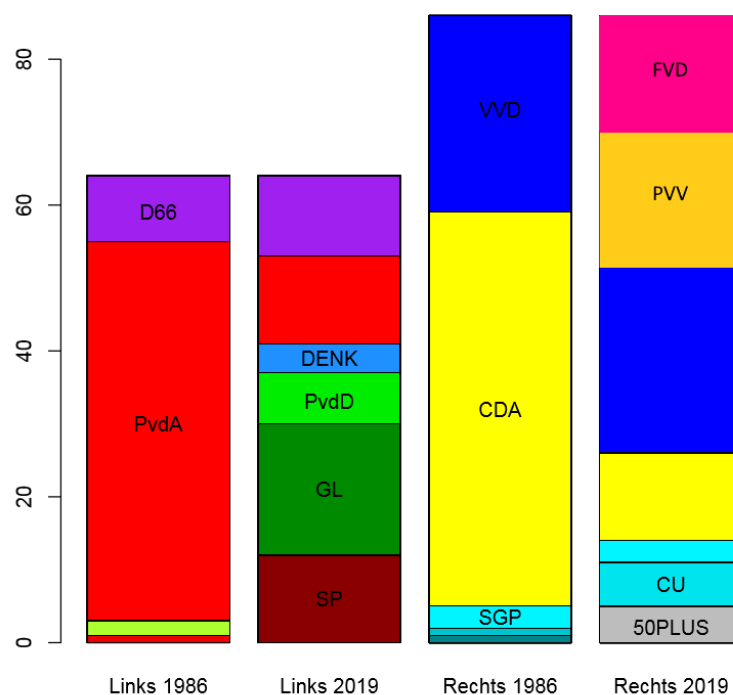
Bij de kiezers van de meeste partijen verandert er niets. Maar bij kiezers van FVD en PVV zegt 41% dat ze nog zekerder weten dat ze die partij gaan stemmen. Gecombineerd met de verschuivingen die we vandaag zien t.o.v. zaterdag jl. zien we dat het momentum dat FVD heeft alleen maar verder versterkt is. En dat de kans groter is dat ook de PVV-kiezers sterker opkomen dan anders bij dit soort verkiezingen.

Alles wijst er op dat de verkiezingen van morgen historische verkiezingen worden. Er zullen zowel in de provincies als in de Eerste Kamer bepaalde uitslagen komen, die in het nog niet zo verre verleden, volledig ondenkbaar waren.

Ondanks dat er nogal wat onzekerheden zijn voor de uiteindelijke voorspelling van de uiteindelijke uitslag zal het volgende morgenavond het beeld zijn:

- De fragmentatie van het Nederlandse politieke landschap zet verder door. Niet alleen zullen er 2 of wellicht zelfs 3 nieuwe partijen in de Eerste Kamer komen. Maar ook is dat te zien aan de uitslag van CDA+PvdA+VVD. Die verzamelden in 2003 nog meer dan 70% van de stemmen. In 2015 was dat nog maar 40%. En woensdag zullen ze ergens tussen 30% en 35% eindigen. Dat betekent niet alleen een sterkere fragmentatie in de Eerste Kamer, maar ook in de Provincies.

Simon Otjes, van de RUG, heeft onlangs deze grafiek gemaakt waaruit op een interessante wijze de versplintering van het Nederlandse politieke landschap wordt weergegeven. De percentages van 2019 zijn gebaseerd op de meest recente uitslag van Peilingwijzer van 4 weken geleden.

- Het is wel eerder voorgekomen dat er meer dan 10 fracties in de Eerste Kamer zaten, maar het unieke is nu dat vroeger een paar grote fracties waren en voor de rest alleen maar fracties van 1 of 2 senatoren. Nu zullen er 14 of 15 partijen vertegenwoordigd zijn in de Eerste Kamer, waarvan 8 tot 10 zullen bestaan uit 3 of meer senatoren.
- Het is ook 100% zeker dat de coalitie fors zal verliezen. Wat dat betreft zal het morgen spannend zijn of de coalitie plus één oppositiepartij, behoudens FVD of PVV, überhaupt wel de meerderheid in de Eerste Kamer kan krijgen.
- Wat de uitslag ook historisch zal maken is wat morgen gaat gebeuren met FVD en PVV. Het lijkt zeker te zijn dat PVV+FVD morgen een hoger percentage landelijk haalt dan PVV of LPF ooit alleen heeft gehaald. In 2002 bij de Tweede Kamerverkiezingen haalde LPF 17%. In 2010 haalde de PVV 16%. PVV+FVD zullen daar (fors?) overheen gaan. Bij de laatste peiling voor de Tweede Kamerverkiezingen van afgelopen zaterdag scoorden deze partijen samen 23%. En nu staan ze er samen nog beter voor. Het kan nu 25% of zelfs meer worden. Maar ten aanzien van deze uitslag en met name de verdeling over FVD en PVV heerst nog wel een aanzienlijke onzekerheid. Het lijkt erop dat van die twee FVD het beter gaat doen en zelf groter kan worden dan de VVD.

Dat leidt tot onze schatting voor de uitslag per partij in Eerste Kamerzetels. Daarbij zijn er twee belangrijke onzekerheidsfactoren:

- Terwijl bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen meer dan 80% opkwam, ligt dat percentage bij Provinciale Statenverkiezingen rond de 50%. Die lagere opkomst heeft verschillende effecten per partij. Traditioneel kwamen ouderen meer op en hoger opgeleiden ook. Het CDA en de kleine christelijke partijen profiteerden daarvan. Maar nu lijken die patronen, mede door de grote verschuivingen binnen het electoraat, niet meer zo te liggen. Kiezers die aarzelen of ze wel de partij kiezen die ze bij de vorige verkiezingen hebben gekozen, komen minder op. En dat zou dan

weer nadelig zijn voor de grote regeringspartijen. Partijen als PVV en SP hebben last van een lagere opkomst bij dit soort verkiezingen van hun potentiële kiezers. Maar dat lijkt bij de PVV nu wel eens wat anders kunnen zijn, gezien de politieke situatie en de gebeurtenissen in Utrecht. En ten aanzien van FVD is nog geen patroon bekend. Hun kiezers lijken qua kenmerken zo tussen PVV, VVD en CDA te zitten, maar wat dat betekent ten aanzien van hun opkomst weten we niet. Maar de gebeurtenissen in Utrecht zijn blijkbaar wel een extra stimulans om op te komen.

- Bij een prognose wordt rekening gehouden met de patronen in het verleden ten aanzien van de relatie tussen een peiling en een verkiezingsuitslag van verkiezingen waar de opkomst niet erg hoog is. Bij FVD is dat patroon nog niet bekend. Nu deze partij zo veel meer steun heeft onder kiezers dan 2 jaar geleden, is er nog geen duidelijk recept voor wat betreft de relatie tussen de peiling en de uitslag. Plus dat we sinds afgelopen woensdag een versterkte trend zien van met name de VVD naar FVD. Plus dat de vraag is in hoeverre juist door de toenemende populariteit van FVD er meer PVV-ers FVD zullen gaan stemmen dan als er geen kans was dat FVD de grootste zou worden. FVD is dus de grote onzekere factor t.a.v. de uitslag. Maar dat kan zowel naar boven als naar beneden betreffen.

Per partij zullen we de electorale positie beschrijven en onze verwachting aangeven.

- Je zou denken, door de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen, waarbij de lokale partijen steeds groter worden, dat dit ook bij de regionale partijen gaat gebeuren. Naast **OSF** zien we nu ook **Code-Oranje**. Maar bij gemeenteraadsverkiezingen konden kiezer vrijwel niet op PVV of FVD stemmen en dat kan nu wel. En zeker met die toenemende populariteit van FVD lijken de regionale partijen vooral kansrijk te zijn in provincies die verder van Den Haag liggen, maar beduidend minder dan bij lokale verkiezingen.
2 zetels lijkt het meest waarschijnlijk met een kans op 1 of 3.
- **DENK** scoort bij de peiling voor de Tweede Kamerverkiezingen rond de 4%. Als je dat gewoon zou omrekenen naar Eerste Kamerzetels zou dat 3 zetels zijn. Maar dat lijkt niet haalbaar voor DENK, met name door de wijze waarop de Eerste Kamer gekozen wordt. Per provincie heb je voor een zetel 2 a 2,5% van de stemmen nodig. En als je dan bijvoorbeeld 3,2% haalt, dan krijg je toch maar 1 zetel in de Staten. En die vertegenwoordiger kiest de Eerste Kamer, gebaseerd op het aantal inwoners van de provincie. Dat levert een "lekkage" op van stemmen in de provincie die uiteindelijk niet teruggevonden wordt in de samenstelling van de Eerste Kamer. Daarbij is er nog een tweede probleem voor DENK. Bij de verkiezingen van de Eerste Kamer wordt er vooraf door alle partijen vooraf goed gerekend en dan weet men hoeveel stemmen vanuit de Staten men nog tekort komt voor een volgende zetel (of over heeft). Er wordt dan onderhandeld tussen partijen om te zorgen dat men een maximaal resultaat haalt. Daarbij zullen bij voorbeeld regeringspartijen elkaar helpen (zoals het altijd gebeurt). Maar als DENK wat tekort komt voor de volgende zetel lijkt de kans klein dat een vertegenwoordiger van een andere partij toch voor een senator van DENK gaat stemmen. De vraag, die bij DENK nog resteert is de opkomst van hun kiezers. Bij de Gemeenteraadsverkiezingen slaagden ze er goed in hun aanhang te mobiliseren. Als dat nu ook weer goed lukt dan zou een landelijk percentage tussen 3 en 4% mogelijk zijn, maar een 3^e zetel dus niet. DENK zal 1 of 2 zetels gaan halen.

- De **SGP** zal ergens tussen de 180.000 en 200.000 kiezers krijgen. Welk percentage dat is hangt ervan af in welke mate de anderen opkomen. Het percentage zal ergens tussen 2,5 en 3% eindigen. SGP heeft ook het soort last als beschreven voor DENK ten aanzien van de zetels in de Staten Alleen zien we bij deze partij wel dat bij het stemmen voor de Eerste Kamer er deals met andere partijen worden gemaakt.

Daarbij is het belangrijk te weten dat lijstverbindingen voor bij de stemming van de Eerste Kamer in 2017 zijn afgeschaft. Een lijstverbinding zorgt voor een grotere kans op een restzetel. Dit afschaffen zou kunnen betekenen dat als **ChristenUnie** en SGP precies hetzelfde aantal zetels zou behalen in de Staten ze samen een zetel minder krijgen in de Eerste Kamer dan de 5 die ze nu hebben. Dat zou dan inhouden dat ChristenUnie of SGP 1 zetel zou gaan verliezen. Het hangt daarbij ook net af van 1 zetel meer of minder in een provincie met veel inwoners (want die tellen zwaarder mee bij de Eerste Kamerverkiezingen). ChristenUnie en SGP haalden in 2015 7,5% en bij de Tweede Kamerverkiezingen 6%. Het meest waarschijnlijke is dat SGP en ChristenUnie qua zetels op dezelfde uitslag komt als de vorige keer (5). Maar het kan ook 1 meer of minder worden.

- **Partij voor de Dieren** zit al een tijd in de lift. Bij de laatste Provinciale Statenverkiezingen haalde die partij 3,5% en 2 zetels. Hoewel het percentage wel wat hoger zou kunnen worden lijkt het aantal zetels 2 te gaan worden. Wel met een goede mogelijkheid voor een derde.
- **50PLUS** haalde de vorige keer 3,4% en dat leverde 2 zetels op. Deze partij kan last krijgen van de opkomst van FVD. Maar de kans is het grootst dat er weer 2 zetels uit zullen komen. Hoewel een derde zetel niet uit te sluiten valt. Het zou zelfs kunnen dat 50PLUS door die opkomst van FVD maar 1 zetel haalt.
- De **SP** heeft 4 jaar geleden een heel goede uitslag behaald. Duidelijk beter dan bij de Tweede Kamerverkiezingen. Electoraal staat die partij nu iets onder de stand van de Tweede Kamerverkiezingen. Dus een nederlaag morgen lijkt onafwendbaar te zijn. Maar of het verlies 2, 3 of 4 zetels wordt is nu nog onduidelijk. Het hangt mede af van de score van de PVV en 50PLUS.
- Hoewel de **PvdA** het wel iets beter doet dan de 6% van de Tweede Kamerverkiezingen, is het onwaarschijnlijk dat de PvdA het resultaat van 2015 evenaart (10%). Een verlies van 1 tot 3 zetels lijkt het meest waarschijnlijk.
- Het **CDA** heeft in 2015 een beter resultaat gehaald dan bij de Tweede Kamerverkiezingen. Zelfs als het CDA die score van 2017 evenaart dan nog zal het CDA 2 Eerste Kamerzetels verliezen. Maar sinds het CDA in het kabinet zit verliest het CDA kiezers. Het is dus zelfs mogelijk dat het CDA een lagere score haalt dan bij het dieptepunt van 8,5% uit 2012. In dat geval haalt het CDA 6 zetels. Mocht de opkomst morgen in de richting van 60% gaan (door de gebeurtenissen van gisteren in Utrecht) dan zal dat nadelig zijn voor het CDA.
- **D66** haalde tijdens de Provinciale Statenverkiezingen van 2015 ongeveer hetzelfde resultaat als bij de Tweede Kamerverkiezingen. Ruim 12%. In de peilingen doet D66 het sindsdien slecht. Alleen lijkt na afgelopen woensdag er sprake te zijn van enig herstel. Een verlies van 3 tot 5 zetels in de Eerste Kamer is het meest waarschijnlijk

- **GroenLinks** heeft het bij de vorige Provinciale Statenverkiezingen slecht gedaan met een score van ruim 5%. Bij de Tweede Kamerverkiezingen was die score ruim 9%. Sindsdien is GroenLinks in de peilingen gestegen en dat was ook te zien bij de Gemeenteraadsverkiezingen van 2018. Alleen lijkt het erop dat door de aankondiging van de regering van afgelopen woensdag naar aanleiding van de doorberekening van het Klimaatakkoord het verlies van D66 naar GroenLinks wat beperkt is. De kans is het grootst dat GroenLinks verdubbeld. Daarmee zou GroenLinks groter kunnen worden dan CDA of PvdA. En de grootste linkse partij worden. Ook iets dat weinigen zich 16 jaar geleden zouden kunnen voorstellen.
- De laatste drie partijen, **VVD, PVV** en **FVD** worden samen besproken omdat er een behoorlijk sterke relatie is tussen de uitslag die deze drie morgen zullen behalen t.a.v. de prognose. Uit onze onderzoeken van dit weekend blijkt dat de VVD problemen heeft bij het “verdedigen” van hun rechterflank. Dat is met name goed zichtbaar geworden na de aankondiging van de reactie van de regering op de doorberekening van het klimaatakkoord. VVD- en CDA-kiezers die hetzij behoren tot klimaatsceptici of geen geld over hebben voor maatregelen in het belang van het klimaat, zien in toenemende mate FVD als alternatief. Tegelijkertijd is het ook zo dat hoewel bij de vorige Provinciale Statenverkiezingen de VVD de grootste werd, dat maar was met 16% van de stemmen. Bij de Tweede Kamerverkiezingen werd het 21%, maar dat kwam deels doordat het dan ook gaat over wie je als premier wilt hebben en door de gebeurtenissen met de Turkse minister in Rotterdam. En dat is niet relevant bij de keuze voor de Provinciale Staten.

Sinds de vorming van het kabinet is de VVD gestaag gedaald. De gebeurtenissen rondom het mogelijk beëindigen van de dividendbelasting heeft niet alleen de VVD niet goed gedaan, maar het is opvallend dat sinds september 2018 het consumentenvertrouwen in Nederland fors aan het dalen is. In deze 6 maanden zien we een scherpte van een daling die gelijk ligt aan die in 2008.

En dat is geen goed nieuws voor de VVD, want er is een duidelijke samenhang tussen dit consumentenvertrouwen en de score van de VVD .

Dus een klein verlies lijkt al in de lijn der verwachtingen.

Maar het lijkt er op dat de bewegingen van VVD naar FVD zich ook na gisteren verder hebben doorgezet. Een score van 11 van de VVD is het meest waarschijnlijke, maar het kunnen er ook 10 of 12 worden.

FVD trekt in grote mate kiezers aan van PVV en VVD (en in mindere mate ook van CDA). Dat zou morgen nog verder versterkt kunnen worden of toch minder doorzetten. In het eerste geval kan de FVD doorschieten naar 12 zetels (en in dat geval is het de grootste partij) en in het tweede geval kan het ook 8 zetels zijn. En dan wordt de VVD de grootste en doet de PVV het ook wat beter.

Het lijkt erop dat de gebeurtenissen in Utrecht de uitslag van morgen voor de PVV positief zal beïnvloeden met name door de hogere opkomst. Dan is wel de vraag of dat ten koste gaat van de VVD of FVD.

Op de volgende pagina het overzicht van de prognose. Als de uitslag binnen deze aangegeven marges valt dan wordt het dus echt een historische uitslag.

<i>Prognose zetelverdeling Eerste Kamer 2019</i>	EK2015	Prognose EK2019	Min.	Max
VVD	13	11	10	12
FVD		11	9	13
CDA	12	8	6	9
GroenLinks	4	8	7	9
PVV	9	7	5	9
D66	10	6	5	7
PVDA	9	6	4	7
SP	8	5	4	7
ChristenUnie	3	3	3	4
SGP	2	2	1	2
Partij voor de Dieren	2	2	2	3
50PLUS	2	2	1	3
DENK		2	1	2
Regionale partijen	1	2	1	2
Totaal	75	75		
VVD+CDA+D66+CU	38	28	24	32

Deze prognose is tot stand gekomen in samenwerking met Dennis Brouwer - Data Scientist/Assistent Statisticus

Op basis van deze prognose is er ook een kaart gemaakt van de te verwachten grootste partij per gemeente. Op de volgende pagina treft u dit aan. Daarbij dient wel aangetekend te worden dat door de versplintering in nogal wat gemeenten toch een andere partij de grootste wordt. Maar ook deze kaart laat die versplintering zien.

